

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1445338

Geliş Tarihi (Received): 29.02.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 07.08.2024

Online Yayın Tarihi (Published): 30.09.2024

BEDEN EĞİTİMİ DERSLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMAK MÜMKÜN MÜ? KORFBOL SPORUNUN ETKİSİNE DAİR NİTEL BAKIŞ

Safter Elmas^{1*}, Selçuk Açıköz², Berk Uzunhasan³

¹Marmara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

²Ege Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İZMİR

³Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İSTANBUL

Öz: Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi derslerinde korfbol sporunun uygulanmasının beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak konusunda ne gibi katkıları olabileceğini ele almaktır. Çalışmada bir toplumsal kurum olan beden eğitimi ve spor alanında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet düzenini ve düzeni korfbol uygulamaları ile dönüştürmeyi derinlemesine anlayabilmek adına nitel araştırma yöntemini tercih ettik. Bu bağlamda, çalışmada korfbol sporuyla uğraşan 8 öğrenci-sporcu ve 2 eğitmen-antrenör ile derinlemesine bireysel görüşmeler yaptık ve veri toplamada yarı yapılandırılmış bireysel görüşme tekniğini kullandık. Verileri yorumlayıcı içerik analizi yoluyla ve tematik kodlamalar yaparak analiz ettik. Analiz sonunda 2 farklı tema ortaya çıkmıştır: 1) toplumsal cinsiyetlendirilmiş beden eğitimi ortamı; 2) beden eğitiminde eşitlikçi bir imkân: korfbol. Elde ettiğimiz bulgular sonucunda korfbol branşının beden eğitimi ortamında uygulanmasının özellikle kız çocuklarına ve genç kadınlara toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda olumlu kazanımlar sağlayacağını söyleyebiliriz. Bununla birlikte, heterososyal bir alan olan korfbol ortamının bireylere eşitlikçilik, dayanışma, takımdaşlık, sosyalleşme, kendini özgürce ifade etme gibi özellikleri kazandırabileceğini de bulgular ışığında öne sürebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, spor, toplumsal cinsiyet, korfbol

IS IT POSSIBLE TO ESTABLISH GENDER EQUALITY IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES? A QUALITATIVE PERSPECTIVE ON THE EFFECT OF KORFBALL SPORT

Abstract: The aim of this study is to examine how the practice of korfball in physical education classes can contribute to gender equality in physical education and sports. In the study, we preferred qualitative research method in order to see the gender order in the field of physical education and sports and to understand the transformation of gender order by korfball in depth. In this context, we conducted in-depth individual interviews with 8 student-athletes and 2 trainers-coaches who are engaged in korfball sport and used semi-structured individual interview technique for data collection. We analyzed the data through interpretive content analysis and thematic coding. At the end of the analysis, 2 different themes emerged: 1) gendered physical education environment; 2) an egalitarian opportunity in physical education: korfball. As a result of our findings, we argue that the implementation of korfball in the physical education environment will provide positive gains in gender equality, especially for girls and young women. In addition, in the light of the findings, we suggest that korfball, which is a heterosocial field, can provide individuals with characteristics such as egalitarianism, solidarity, teamwork, socialization, and free self-expression.

Key Words: Physical education, sport, gender, korfball

* Sorumlu Yazar: Safter Elmas, Dr. Öğr. Üyesi, E-mail: safter.elmas@gmail.com; safter.elmas@marmara.edu.tr

GİRİŞ

Eğitim kurumu, toplumsal ve kültürel öğretinin aktarılmasında önemli bir kurum olarak işlev görürken, beden eğitimi alanı da uygulamalı bir şekilde bu öğretiyi pekiştirerek güçlendiren bir alt kurumdur (Akın, 2005; Yazar, 2015). Kültürün yeniden üretim sürecinde, Türkiye’de beden eğitimi kurumu tarihsel olarak ırksal üstünlük, askerliğe hazırlık ve güçlü liderlik ideolojisini aşılama amaçlarken jimnastik branşının paramiliter özellikleri sebebiyle de erken cumhuriyet döneminde erkeklerin asker rolüne, kadınların ise anne rolüne hazırlanmasına önemli katkılar sunmuştur (Lüküslü ve Dinçşahin, 2013). Günümüze değin beden eğitimi kurumu militer saiklerle müfredat yaklaşımına etki etmiştir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesinde merkezi öneme sahip iken, spor kurumunun profesyonelleşmesi, branşların cinsiyetlendirilmesi (“futbol erkek işi”, “voleybol kadın/kız oyunu” vb.) ve spora yüklenen kültürel normlar, beden eğitimi alanında toplumsal cinsiyet düzeninin daha da güçlenmesine sebep olmuştur. Kurumun müfredat yaklaşımından öte beden eğitim öğretmenlerinin gelenekçi tutumları sebebiyle beden eğitimi derslerinin uygulanmasında cinsiyetlerin birbirinden ayrı (homososyal bir düzende) derse katılımları “olağan” karşılanmış ve “normal” ders işleyişinin bu şekilde sürmesine sebebiyet verilmiştir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının kadın erkek arasındaki biyolojik farklılıklara indirgenmesi ve beden eğitimi programlarının genel anlamıyla oğlan öğrencilerin başarıları etrafında kurulmasından ötürü, beden eğitimi dersleri toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetmekle ilgili yetersiz bir noktada kalmıştır (Atencio ve Koca, 2011; Elmas, 2020; Koca, 2006; Koca ve ark., 2009; Lüküslü ve Dinçşahin, 2013).

Beden eğitimi derslerinin yapısının ortaya çıkardığı homososyal ders düzeninin önüne geçmek adına karma oynanan spor branşlarının toplumsal cinsiyet düzeninin sorgulanmasında ve yeni bir kültür oluşumunun gerçekleşmesinde önemli bir yeri olduğunu düşünmekteyiz. Bununla birlikte, karma sporların heterososyal alanları ortaya çıkardığını öne süren uluslararası alandaki çalışmaların sayısının artmaya başladığını görebilmekteyiz. Bu bağlamda, beden eğitimi ve spor konusunda eşitlik üzerine yapılan çalışmalar içerisinde Gubby ve Wellard (2016) korfbol sporunu baz alarak gerçekleştirdikleri etnografik araştırmada, bu sporun toplumsal cinsiyet düzenine uymayan yönleriyle öğrenciler üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Van Acker ve arkadaşlarının (2010) gerçekleştirdiği araştırmada, beden eğitimi derslerinde korfbol oynatılarak kız ve oğlan öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin gelişmesi ve fiziksel aktiviteye katılım seviyelerinin/sürelerinin birlikte artması gibi bulgular ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ise korfbol sporunun toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına faydaları üzerine yapılan herhangi bir çalışma, literatürde karşımıza çıkmamıştır. Bu sebeple, korfbol sporunun alternatif toplumsal cinsiyet yaklaşımına faydalarını ortaya çıkarmak amacıyla, çalışmamızda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında korfbolun beden eğitimi ve spor ortamında uygulanmasına dair görüşleri inceledik.

Kuramsal Çerçeve

Toplumsal Cinsiyet ve Beden Eğitimi

Son elli yıla kadar “kadın” ve “erkek” cinsiyetleri, biyolojik bir yaklaşımla ele alınırken 1970’li yıllarda dünyada hızla yayılan feminist mücadele ve siyasi hareketlilikler sayesinde cinsiyetlere atfedilenlerin kültürel ve toplumsal olarak inşa edildiği yani doğal değil “yapılı” olduğu kabul görmeye başlamıştır (Butler, 2011). Söz gelimi, Connell’a (1996) göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kültürel bir yapılanma süreci sonucu kendini dayatmıştır. Böylelikle, kadınlığa ve erkekliğe dair tanımlar ve anlamlar oluşmaya ve yayılmaya başlamıştır. Herhangi bir coğrafyada yaşayan bir toplumun kadın ve erkekte beklediği roller, her zaman bir diğerini tutmayabilir. Çünkü insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarsalar da yetiştirilirken toplumun

cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya oğlan çocuk olmayı öğrenerek büyürler. Bu öğrenmenin en baskın şekilde gerçekleştiği kurumların başında eğitim kurumu gelir. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kızların okullaşmasına, derse katılımına, dersi sürdürmelerine ya da ders başarısına olumsuz etki etmektedir. Öte yandan, okullar toplumsal cinsiyet eşitliği politikası sürdürdüğünde bile, erkek egemen anlayış hakimiyetini sürdürmektedir. Gubby'e (2016) göre buradaki temel problem, insanların biyolojik farklılıklara göre erkeği ve kadını birbirinden farklı yargılaması ve bu sebeple her iki cinsin eşit olmayan değerlendirmeler/deneyimler elde etmesidir. Nitekim Avrupa Komisyonunun raporuna göre müfredatlar cinsiyetçilikten arındırılabilir “edepli”, “sessiz” ve “başarılı kız” ve “sert”, “asi” ve “delikanlı erkek” gibi kalıp sözcükler öğretmen tutumlarında ve okuldaki kültürel ortamlarda ortaya çıkmaya devam etmektedir (Sayılan, 2012). Connell'a (1996) göre ise bir okulun tümünde toplumsal cinsiyet rejimi söz konusudur. Erkeklik üretimi ve beden eğitiminin rekabetçileştirilen “doğası”, kız öğrencilerin seçim hakkını kısıtlamakta ve katılımlarını sekteye uğratmakta, cinsiyete göre bölünmüş fiili müfredatın yeniden üretilmesine sebep olmaktadır.

Beden eğitimi derslerinde beden toplumsal cinsiyet temelli inşasına yönelik girişimler daha belirgindir ve bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha derinleştirmektedir. Söz gelimi, tipik bir beden eğitimi öğretmeni, üçlü ya da dörtlü jimnastik kasasından atlamanın “erkek işi” olduğunu düşünerek, bu istasyonda kız öğrencilerine yer vermez. Bu durum, kız ve oğlan öğrencilerin farklı beden yaşantılarının bulunduğunu ve bu durumunun toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesiyle sonuçlandığını açıklamak için çarpıcı bir örnektir (Koca, 2006, 2018). Beden eğitimi alanı, bu ve benzeri geleneksel ataerkil düşüncelere bağlı öğretmen tutumları sebebiyle, kız öğrencilerin ikincilleştiği, daha az süre aktif kaldığı, daha az hareketli olduğu, öz-yeterliliğini düşük hissettiği ve kendine güvenini yitirdiği bir alan olmaya devam etmektedir. Bu yolla beden eğitimi alanı, oğlanların bedensel “üstünlüğünü” güçlendirmekte ve branşların cinsiyetlendirilmesiyle erkek cinsiyetinin daha hareketli ve aktif olmasını sağlamakta, sonuç olarak da kızların ve oğlanların beden eğitimine katılım deneyimlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ortaya çıkarmaktadır (Koca, 2018). Aynı zamanda Türkiye’de beden eğitimi müfredatları kapsamında içeriğin büyük bir bölümünü takım sporları oluşturmakta ve uygulamada toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun olarak yaygın şekilde kızlar için voleybol, oğlanlar için futbol ve basketbol işlenmektedir (Elmas, 2020; Koca, 2006; Uyan-Semerci ve ark., 2023).

Beden eğitiminin Türkiye’deki geç kurumsallaşması, modern sporun kurumsal hüviyet kazanması ile kesişmektedir. Esasen kamusal alanın önemli ölçüde cinsiyetsizleştiği bir döneme girsek de (çok yavaş bir dönüşüm) beden eğitimi ve spor alanında kızların/kadınların oğlanlar/erkekler kadar görünür/aktif olduğunu söylemek zordur (Yarar, 2015; Uyan-Semerci ve ark., 2023). Özellikle modern sporun kuruluş temellerinde ve beden eğitiminin militarist doktrininde, erkeğin gücü ve üstünlüğü en önemli göstergelerdendir ve bu güçlü ataerkil anlayışın da etkisiyle kız çocukları, beden eğitimi derslerine tam, eşit ve aktif katılım konusunda uzun zamandır oğlan çocuklarının gerisinde bırakılmaktadır (Bozoğlu ve Göktürk, 2016; Lüküslü ve Dinçşahin, 2013). Bununla birlikte, beden eğitimi programlarında başarının standartları çoğunlukla oğlan öğrencilerin başarıları etrafında kurulduğundan, kızlar daha az becerili, daha az güçlü ve daha az yarışmacı olarak gözükmektedir (Yüksel, 2014). Öte yandan, Türkiye’de beden eğitimi öğretmeni yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki kontenjan oranlarına baktığımızda (KASFAD, 2020[†]), erkekler %55, kadınlar %37 düzeyindedir (%8 cinsiyet belirtmemiş). Erkek beden eğitimi öğretmenlerinin sayısının daha çok oluşunun kız çocuklarının beden eğitimi derslerindeki sınırlı branş tercihi, ders işleyişinde gücün ve

[†] Detaylı bilgi için: https://www.kasfad.org/wp-content/uploads/KASFAD_2020_yeni_.pdf

üstünlüğün erkeklikle ilişkilendirilmesinde, okul sporlarının yarışmacı bir iklime büründürülerek kız çocuklarının arka planda bırakılmasında önemli bir payı bulunmaktadır (Lüküslü ve Dinçşahin, 2013; Bozoğlu ve Göktürk, 2016; Elmas, 2020). Çünkü beden eğitimi öğretmenleri, sadece baskın değil, aynı zamanda geleneksel bir erkekliğe odaklanan bir mesleki kültüre sahiptir (Connell, 1996; Gråstén ve ark., 2022; Preece ve Bullingham, 2022).

Homososyal ve Heterososyal Beden Eğitimi Ortamı

Bird'e (1996) göre homososyalite, aynı cinsiyetten/kimlikten kişilerin bir arada olduğu grupları ve daha geniş anlamda, aynı cinsiyetteki/kimlikteki kişiler arasındaki ilişkileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Kimmel (2008) ise homososyalite ve erkeklik arasındaki güçlü bağları savunmakta; erkeklerin yaşamlarının, erkekler arasındaki güç ilişkileriyle son derece organize olduğunu belirtmektedir. Cinsiyetler arası ayrıştırmanın net bir şekilde ortaya çıkması kurumlar tarafından normal olarak değerlendirilmekte (Love, 2016); ordu, yarışmacı spor dalları, eğitim gibi homososyal alanların mevcut olduğu ortamlarda erkek bedenleri ve erkek karakterleri "rekabetçilik, güç, dayanıklılık, sertlik ve kendine güven" gibi özelliklerle özdeşleştirilmekte ve erkek "üstünlüğünün" ispatlandığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır (Flood, 2008). Toplumsal değişimler sebebiyle cinsiyet düzeninin de değiştiği ve bu bağlamda erkek egemenliğinin sorgulandığı toplumlarda, cinsiyetçi ve homofobik yargılar ürettikleri ve cinsiyetler arasında var olan uçurumu derinleştirerek önyargıları pekiştirdikleri için homososyal ortamların erkekliğin genel anlamda bir krize girmesini engelleme işlevine sahip olduğu da varsayılır (Altundaş, 2015). Böylece, homososyal yapının işlevi, erkeklerin tutumlarının meşrulaştırılmasıdır. Bu meşrulaştırma, erkeklerin erkekler dünyasında elde ettikleri pozisyonlarını garanti eder. Bu durumda, erkekler, homososyal yapının içinde bulunarak hakimiyet kurma vakalarını ve gündelik hayat rutinlerini meşrulaştıran bir erkeklik alanını sürekli olarak yenilerler (Kiesling, 2005). Beden eğitimi öğretmenlerinin yaklaşımları sebebiyle homososyalleştirilen beden eğitim dersleri de dayanıklılık, sertlik, temas, fiziksel üstünlük, "zafer", güç ve statü elde etmek gibi erkekliğin işaretlerini üreten sosyo-mekansal bir özelliğe sahiptir. Bu işaretler, hegemonik erkeklik değerlerine göre hizalanmayı sağlarken buna uyum sağlayamayan, dayanamayan, tutunamayan ve "zayıf" kalan kızlar ve oğlanlar, hem dışarıda kalır ve derse katılımı azalır hem de ötekileştirilir (Barker ve Barker-Ruchtı, 2016). Öte yandan, homososyal gruplarda erkeklik kimliğini öne çıkarmada rekabetçilik, yarışmacılık, bireycilik, başarı odaklılık artmakta; ilişkiler, konumlar ve ayrımlar yarışmaların/mücadelelerin doğasından kaynaklı olarak hiyerarşik olarak belirlenmekte; böylece hegemonik erkeklik yeniden üretilmektedir (Hammarén ve Johansson, 2014). Bununla birlikte, beden eğitimi ortamının öğretmenler yoluyla homososyal bir faaliyet olmasının gerekliliği, biyolojik ve atletik performanstaki belirli farklılıklara dayandırılmakta, birçok spor branşında erkeklerin doğal olarak daha "üstün" özellikler taşımasının da bunu tetiklediği düşünülmektedir (Channon ve ark., 2016; Larneby, 2016; Metcalfe, 2018).

Heterososyal alan ise farklı cinsiyetlerin (kimliklerin, unvanların vb.) bir arada olduğu, ortamın daha demokratik, eşitlikçi ve kapsayıcı olduğu, özellikle erkeklerin "üstünlüklerini" temsil eden hegemonik erkekliğin aşılına çalışıldığı alan olarak değerlendirilebilir (Bird, 1996; Gubby, 2016). Heterososyal alana giren erkekler için belirleyici ve öncelikli olan -hegemonik erkeklik özelliklerini sergilemekten ziyade- üyeler arasında iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamaktır (Love, 2016). Beden eğitimi ve spor ortamında ise kız ve oğlanların uygun olduğu düşünülen sportif branşa yönlendirilmesi, dolayısıyla cinsiyete dayalı ayrıştırmanın yaygınlaşması, kız ve oğlanların birlikte/bir arada spor yapabileceği sportif branşların az olması, heterososyal (*mixed-sex* ya da *co-ed* olarak da kullanılmakta) ortamların oluşumunu engelleyici rol üstlenmektedir. Karma cinsiyetlerde beden eğitiminin, okul sporlarının ve sportif etkinliklerin mümkün olabileceğini iddia eden Gubby (2016), geleneksel sporlara kadınların nasıl "uyum"

sağlayacağını düşünüp değiştirmek yerine iki cinsiyetin arasındaki basit farkları tölere edebilecek spor branşlarını keşfetmenin ya da geliştirmenin daha mantıklı olacağını öne sürmektedir. Dashper ve Fletcher'a (2013) göre ise oğlanlar ve kızlar karma bir şekilde eşit şartlar altında mücadele ettikleri zaman atletik performans arasındaki fark azalmakta ve cinsiyet üstünlüğü/hiyerarşisini dönüştürmek için ortam oluşmaktadır. Bu sayede, cinsiyetlerin bütünleştiği, karma cinsiyete dayalı sportif etkinliklerin gerçekleştiği heterososyal ortamlarda, karşılıklı olumlu ilişkilerin kurulması ve spor içerisinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitliği gözetilen boyutlara taşınması mümkün olabilmektedir (Channon ve ark., 2016; Love, 2016). Yapılan araştırmalarda eşli tenis, korfbol, florbol, quiddicht, snowboard, touch-rugby, güreş, karate gibi branşlarda farklı cinsiyetlerin bir arada oynadığı, bu branşlarda işbirliği, dayanışma ve ekip çalışmasına dayanan özelliklerin öne çıktığı, oğlanlar/erkekler ve kızlar/kadınlar arasında olumlu destekleyici, karşılıklı saygıya dayanan eşitlikçi, olumlu, destekleyici ve karşılıklı düzeyli ilişkilerin geliştiği ortaya çıkmıştır (Campbell ve ark., 2018; Chiva-Bartoll ve ark., 2021; Gubby, 2016; Gubby ve Wellard, 2016; Maclean, 2016; Pizzolati ve Sterchele, 2016; Segrave, 2015).

Korfbol

Korfbol, karma eğitime ilişkin özgürleştirici bir vizyon ile kurumsallaşmaya başlasa da kadınların konumuna ilişkin geleneksel/dini yaklaşımlarla örtüşen eşitsizlikler de barındırmıştır (Summerfield ve White, 1989; Van Bottenburg ve Vermeulen, 2011). İlk olarak, kurallar karma takımlarda oyuncuların sadece aynı cinsiyetten rakiplerini savunabileceğini öngörmekteydi. İkinci olarak, korfbol sahasında kadınlar ve erkekler arasında belirli bir görev dağılımı geliştirilmiş ve teşvik edilmiştir; kadınlar pas atarken erkekler potaya şut atmaktadır. Üçüncü olarak, uzun kollu ve uzun etekli kadınların kıyafet kuralları başlangıçta eşit katılımı engellemiştir. Eşitsizlik yaratan bu düzenlemeler, branş modern bir hüviyet kazanmaya başladıkça ortadan kalkmaya başlamış; kadınlar korfbol sahasında daha aktif, katkısı çok olan ve çok sayıda gol atan oyunculara dönüşmüştür (Van Bottenburg ve Vermeulen, 2011). Beden eğitimi ortamında oğlanların/erkeklerin baskınlığını dengelemeye çalışan bir karma branş olarak kurgulanan korfbol, çoğu ana akım eril spordan ayrıldığı için daha "okullu" bir spor olarak spor ekosisteminde yer almaktadır (Gubby, 2016; Summerfield ve White, 1989; Van Bottenburg ve Vermeulen, 2011).

Korfbolun toplumsal bakımdan cinsiyet eşitliğine kapı aralayan bu niteliklerinin yanı sıra teknik olarak basketbol ve netbolun elementleri kullanılarak oluşturulan bir takım sporudur. Korfbolun amacı topu korf olarak bilinen sepetten geçirerek sayı kazanmaktır. Uluslararası korfbol federasyonu 2006 yılında sepete korf adını vermiştir. Sayı atmak için oyuncuların yapması gereken hızlarını ve pasları kullanarak rakiplerinden efektif şekilde kaçınmaktır. Korfbolu kazanmanın yolu rakibin attığından daha fazla sayı atmaktır. Takımlar 4 kadın ve 4 erkek olmak üzere 8 kişiden oluşur. Kadınlar kadınları savunurken erkekler erkekleri savunmak zorundadır. Eşitliği ve takım çalışmasını vurgulamak için tek oynamak, topu sürmek yasaklanmıştır. Bu kural takım çalışmasını mecburi hale getirir. Bir korfbol maçında aynı takımda iki kadın ve iki erkek hücum rolünde oynarken diğer iki kadın ve iki erkek savunma rolünde oynar. Toplamda iki sayı atıldığı an hücumcularla savunmacılar yer değiştirirler. Oyun sırasındaki iletişimde çok önemlidir. Savunmacı yüzünü rakibe döndüğü için etrafındaki olayları takım arkadaşları ona iletir (Gubby, 2016).

Korfbolun eksikleri olmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden kimyası, fiziksel aktiviteye katılımı arttıran ve beden eğitim derslerinin daha kapsayıcı olmasını sağlayan bir niteliği ortaya koymuştur (Dashper ve Fletcher, 2013; Gubby, 2016; Van Bottenburg ve Vermeulen, 2011). Türkiye'de ise herhangi bir akademik araştırmanın konusu olamamış, beden

eğitimi ortamında yarattığı iklimin etkileri incelenmemiştir. Bu sebeple, bu çalışmada korfbol sporunun beden eğitimi derslerinde uygulanmasının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında nasıl faydaları olabileceğinin anlaşılması ve ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Beden eğitimi ve spor alanındaki bu araştırmada, toplumsal cinsiyet düzenini sorgulayan ve eşitlikçi bir dönüşümün korfbol yoluyla mümkün olabileceğini savunan (pro)feminist bir yaklaşımı benimsedik. Beden eğitimi ve sporu toplumsal boyutları ile irdeleyen çalışmalarda, nitel araştırma yönteminin olgulara hem derinlikli hem de öznel bir şekilde yaklaşmayı sağlamasından hareketle bu araştırmada nitel araştırma yöntemini benimsedik. Böylece özne(l) olarak araştırmaya katılan öğrenci-sporcu deneyimlerini ortaya çıkarabilmeyi ve yorumlayabilmeyi yöntemsel olarak amaçladık (Elmas, 2022; Kuş, 2012).

Araştırma Modeli

Korfbol ortamında toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl geliştiğini ortaya çıkarmaya çalışırken fenomenolojik araştırma deseninden faydalandık. Fenomenoloji yaşanmış deneyimleri nasıl anlayabileceğimiz ve inceleyebileceğimize ilişkin zengin fikirler verirken (Kümbetoğlu, 2005), fenomene ilişkin neler deneyimlendiği ve bu fenomene ilişkin deneyimin hangi bağlam ya da durumlardan etkilendiğini incelemeyi kolaylaştırır. Bu bağlamda, öğrenci-sporcuların “toplumsal cinsiyet”, “beden eğitimi” ve “korfbol” gibi kavramları nasıl anlamlandırdıkları ve deneyimledikleri, bunları nasıl algıladıkları ve süreçlerdeki beklentilerinin neler olduğunu araştırmak için fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın amacı ve yöntemi sebebiyle araştırmanın katılımcı grubunu amaçlı örnekleme yöntemiyle belirledik. Bununla birlikte, ele aldığımız fenomene en iyi bakış açısını kimin sağlayacağına dair kolaylaştırıcı bir teknik olan kartopu örneklemeden faydalandık (Elmas, 2022; Allain, 2012). Kartopu yöntemi, araştırma alanında ilk temas kurulan kaynak kişiler aracılığıyla başka yeni kaynaklara ulaşmayı sağladığı ve maksimum çeşitliliği arttırdığı için (Creswell, 2016; Elmas, 2022) araştırmanın katılımcı grubunu genişleterek belirlenmesinde katkı sağlamıştır. Böylece korfbol sporunu deneyimlemiş ya da bu sporun uygulandığı alan içerisinde uzun süre vakit geçirmiş öğrenci-sporcu ve eğitmen-antrenör bireylere ihtiyaç duyduk. Bu sebeple, korfbol sporunun dersini almış, beden eğitimi derslerinde öğrenimini görmüş ve üniversite korfbol takımlarında oynamış olmak ölçütlerini sağlayan 8 öğrenci-sporcu (5 kadın 3 erkek) ile korfbol branşında uzun yıllar eğitmenlik ve antrenörlük yapmış 2 uzman araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

	İsim*	Yaş	Korfbol Başlangıç	Korfbol Oynama Süresi	Görüşme Süresi
Sporcu	Çiğdem	25	Orta okul	8 yıl	56 dakika
	Meli	23	Orta okul	7 yıl	40 dakika
	Gül	24	Orta okul	7 yıl	53 dakika
	Selen	21	Lise	6 yıl	43 dakika
	Lena	22	Lise	6 yıl	33 dakika
	Alper	25	Orta okul	10 yıl	70 dakika
	Cem	24	Lise	7 yıl	55 dakika
	Haktan	24	Lise	6 yıl	50 dakika
Eğitmen/ Antrenör	Ela	45	Beden Eğitimi Öğretmeni		58 dakika
	Leman	55	Korfbol Antrenörü		65 dakika

*Sporcuların isimleri gizli tutulmuştur. Buradaki isimler takma isim olarak geçmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, veri toplamada derinlemesine bireysel görüşme tekniğiyle yarı-yapılandırılmış bir form tasarladık. Öğrenci-sporcu grubuna ve eğitmen-antrenör grubuna özgü iki ayrı form oluşturduk. Derinlemesine bireysel görüşme sayesinde “görünür” olandan çok olgunun özüne inmeyi, bunların ayrıntılarını kavramayı ve bütüncül bir biçimde anlamayı mümkün kılan bir veri toplama süreci yürüttük (Kümbetoğlu, 2005). Araştırmada bu sayede korfbol deneyimi yaşamış bireylerin duygu dünyalarını ve korfbolu anlamlandırma biçimlerini anlamak kolaylaşmıştır. Görüşmeleri daha çok katılımcıların erişimine ve rahatlığına uygun konumlarda ve mekanlarda gerçekleştirdik. Verilerin toplanması sürecinde bireylerden izin alarak ses kayıt cihazı kullandık. Görüşmeleri 33-70 dakika arasında gerçekleştirerek kayıt altına aldık. Tüm bu prosedürleri gerçekleştirebilmek, araştırmaya başlayabilmek ve çalışmayı yapabilmek için Ege Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan Etik Onayı (27/12/2023-13/03 tarih ve sayılı; Protokol No: 2239) aldıktan sonra araştırma sahasında veri toplama sürecine başladık.

Verilerin Analizi

Araştırmada, özellikle sporcuların deneyimlerinde veri doygunluğu esasını dikkate aldık ve bu şekilde görüşmeleri tamamladık. Veri toplama sürecinden sonra yorumlayıcı içerik analiziyle verileri analiz ettik. Toplumsal cinsiyet araştırmalarında yorumlayıcı içerik analizinin kullanılması, buna benzer ampirik araştırmalarda olduğu gibi yeni bir yorumlayıcı bakış açısına katkıda bulunur (Morriss-Roberts, 2013). Yorumlayıcı analizin temel kavramlar üzerinde düşünme, yorumlama, yorum bilgisi kullanımı gibi özelliklerinin katılımcılara gerçek ve yaşanmış bir ses verme imkanı sağlamada oynadığı rol, bu araştırmadaki deneyimleri ve öznel gerçeklikleri ortaya çıkarmada önemli katkı sunmuştur. Bu yaklaşımla, analize hazırlık aşamasında ses/görüntü kayıtlarını deşifre etmeden önce tekrar tekrar dinledik, sonrasında da *Microsoft Office* uygulaması olan *Word* ortamında çözümlemeleri tamamladık. Sonrasında kodlama, set oluşturma, kavram haritasını belirleme, temaları açığa çıkarma gibi adımları, sistematik, sıralı ve başa dönme esnekliğiyle yürüttük. Görüşlerin birleştirilmesi, ilişkilendirilmesi ve sentez edilmesi süreçleriyle birlikte, verilerin ayıklanmasını, düzenlenmesini ve yorumlanmasını içeren ve birbirini takip eden işlemlerle analize devam ettik (Kümbetoğlu, 2005; Strauss ve Corbin, 1998). Araştırma sahasına girişle birlikte, verilerin toplanmasından bulguların oluşumuna kadar her bir aşamanın yöntemin ilkeleri doğrultusunda ve araştırmanın geçerliliğini arttırmak ile güvenilirliğini kuvvetlendirmek amacıyla Sparkes ve Smith (2014) tarafından önerilen çeşitli teknikler kullandık. Bunlar; a) uzun süreli katılım; b) olumsuz vaka analizi ve c) eleştirel arkadaşlar. Uzun süreli katılımı ilgili olarak, farklı mekanizmaları tam olarak anlamak ve veri doygunluğuna ulaştığımızdan emin olmak için sahada uzun zaman geçirmek (birinci yazar kısmen, ikinci yazar yarım sezon boyunca antrenman ve maç ortamlarında bulundu). Verilerde farklı veya çelişkili anlamlara sahip temaları vurgulamak için kısa bir olumsuz vaka analizi yaptık (bulgulardaki iki temamız birbirinin zıttı anlamlara ve iklimlere sahip). Son olarak, analizlerin ham verileri temsil etmesini sağlamak amacıyla verileri, kodları ve temaları kontrol etmek için *eleştirel arkadaşlar* olarak alandaki akademisyen meslektaşlara danıştık (Sparkes ve Smith, 2014). *Eleştirel arkadaşlar*, aynı zamanda çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için kullandığımız araştırmacı üçgenlemesi (verilerin analizi sırasında iki dış araştırmacı bağımsız değerlendirmeler yaptı) tekniğiyle örtüşmekteydi (Denzin, 2012; Kümbetoğlu, 2020). Bunun yanı sıra katılımcı (öğrenci-sporcu-antrenör-öğretmen) üçgenlemesi yaparak da çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağladık.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Verilerin analizi sonucunda; *toplumsal cinsiyetlendirilmiş beden eğitimi ortamı ve beden eğitiminde eşitlikçi bir imkan: korfbol* olmak üzere iki ana tema oluşmuştur. Görüşme yapılan sporcu-öğrenci ve eğitimcilerin beden eğitimine ve korfbola dair deneyim, duygu ve düşünceleri çerçevesinde, beden eğitimindeki toplumsal cinsiyet düzeninin yeniden üretimi ve korfbolun toplumsal cinsiyet düzenini dönüştürmedeki aracı rolü kuramsal bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun bir şekilde ortaya çıkan temalara yönelik görüşmecilerin açıklamalarının metinleri, bulgular olarak aktarılırken, görüşmecilerin isteği doğrultusunda kod isimler kullanılmıştır. Görüşmecilerin beden eğitimi derslerindeki deneyimleri, korfbol branşına yönelik deneyimleri ve korfbol branşının kazanımları titizlikle analiz edilerek, bulgular olarak sunulmuştur.

Toplumsal Cinsiyetlendirilmiş Beden Eğitimi Ortamı

Toplumsal yaşamda, cinsiyetleştirilmiş aktivitelerin algılanmasına etki eden çok çeşitli/boyutlu yapılar ve aktörler bulunmaktadır. Araştırmalar, ebeveynlerin ve beden eğitimi öğretmenlerinin çocuğun/gencin cinsiyete dayalı anlayış ve kavrayışlarını belirlemede ve etkilemede oldukça güçlü bir etkiye sahip olduklarını göstermektedir (Azzarito and Solomon, 2005, 2009). Bu sebeple, beden eğitimi dersleri toplumsal olarak öğretilen ve yapılandırılan normların ve ideolojilerin yeniden üretildiği alanları pekiştirmekte; böylece beden eğitimi alanı, toplumsal gelişimi yavaşlatan ya da engelleyen karmaşık, çetrefilli ve muhafazakar bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır (Atkinson ve Kehler, 2012; Gubby, 2016). Bu bilgiler çerçevesinde, çalışma kapsamında toplumsal cinsiyetlendirilmiş beden eğitimi ortamı temasına yönelik iki alt tema ortaya çıkmıştır: a) Cinsiyete göre branş seçimi, b) Beden eğitiminin homososyalleşmesi, kızların az katılımı ve özgüven eksikliği.

Cinsiyete göre branş seçimi

Türkiye’de beden eğitimi programlarında cinsiyetçi bakış açısının olduğu, programın büyük bölümünün takım sporlarından oluştuğu ve bu branşların toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak kızlar için voleybol, erkekler için futbol, basketbol olarak işlendiği bilinmektedir (Koca, 2006; Uyan-Semerci ve ark., 2023). Cinsiyete göre branşların seçilmesi ve öğretilmesi durumu, erkek egemen beden eğitimi yapısını daha da güçlendirmekte ve kızların/kadınların arka planda kalmasına sebep olmaktadır. Görüşmecilerin bu konuya dair görüşleri önem arz etmektedir:

“Erkekler daha fazla sorumluluk veriliyordu açıkçası hatta kız takımı seçmelerinde sadece basketbol vardı diğer branşlarda herhangi seçimler yapılmadı. Ama erkekler için fiziksel yapısına bakıyorlardı sen kaleci olabilirsin işte sen daha hızlı koşuyorsun buna katılmalısın vs. diye erkeklerle daha fazla ilgilendiklerini biliyorum.” (Çiğdem)

“Şöyleydi durum erkekler futbol topu kızlara hocam voleybol vermeyin basketbol topu hani basketbol alıp onu oynuyorduk. Genelde bu iki branş arasında gidiyor kızlar nedense voleybola erkekler nedense futbola. Erkekler hep futbol oynuyordu. Futbola hiç girmiyorduk zaten. Bir kere iki kere falan girmiştik o da ben dediğim gibi aktif olduğum için hadi ben de oynayayım havasıyla gidiyordum. Yoksa beden eğitimi öğretmenim bizi ayırıyordu gerçekten.” (Lena)

Kadın sporcuların yanı sıra erkek sporculardan Alper ve Haktan da cinsiyete dayalı branşlara yönlendirilmeyi değerlendirirken, kadınlık ile eşleştirilen “narinlik” toplumsal yargısına dair önemli tespitler ortaya koymuşlardır:

“Branşa yönelik bir şey düşündüğümüzde genelde buydu evet ve cinsiyetler belli spor branşlarını tercih ediyorlardı. Kızlar voleybolu daha çok tercih ediyorlardı basketbol oynayan bir iki kız

arkadaşım vardı hatırlıyorum. Çocukların tercih ettiği spor branşı genelde ya erkekler futbol basketbol, kızlar voleybol ya da işte badminton masa tenisi bu tarz böyle ‘soft’ şeyler.” (Alper)
“Genel olarak aslında toplum olarak bir önyargımız var. Kız erkek olarak kızlar biraz daha naif erkekler ise biraz daha kaba davranması gerekir gibi bir önyargı var bana göre yanlış bu. Yani bu önyargıdan kaynaklı olarak insanların işte branşa yansımaları da çok normal olarak görüyorum. İşte futbol erkeklerin oyunudur. Voleybol kızların oyunudur. Hayır yani bence voleybolu erkekler de kızlar da oynayabilir.” (Haktan)

Gubby ve Wellard’ın (2016) ifade ettiği üzere, kadın ve erkekler sadece beden eğitimi ve spor alanında değil diğer tüm toplumsal alanlarda eşit olmayan koşullara sahiptirler. Toplumsal alanların erkek egemen oluşundan kaynaklanan eşitsizlik durumu, özellikle beden eğitimi ve spor ortamında erkeğin “doğal” bir şekilde olumlu, kadının ise olumsuz deneyimler yaşamasına yol açmaktadır. Connell (2005), bunu alanda norm haline gelmiş güç ilişkilerine dayandırmaktadır. Beden eğitimi ortamında cinsiyete göre ayrıştırmalar, branş yönlendirmeleri gibi öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetmeyen yaklaşımları erkeklerin daha aktif katılımını, söz sahibi olmalarını ve dolayısıyla üstünlük kurmalarını beraberinde getirmekte, bu durum kızların derse aktif olarak katılımlarını seyreltmekte, psikolojik olarak hayal kırıklığı, kaygı, çekinme gibi olumsuz duyguları ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası beden eğitimi literatüründe toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair sıklıkla araştırmalar yürütmüş olan Azzarito ve ark., (2006) göre öğrencilerin yaşadığı bu tarz deneyimler, kurumsal olarak okulların ve beden eğitimi derslerinin erkek egemenliğini ve ayrıcalıklarını beslemesinden, erkeklik özelliklerini yaratmasından ve yeniden üretmesinden kaynaklanmaktadır. Öğretmenler, antrenörler, ebeveynler ve akranlar, erkeklerin güce, dayanıklılığa, rekabete, agresifliğe, başarıya ve üstünlüğe ulaşması için hegemonik erkeklik kalıplarını destekleyen tutum içinde bulunmaktadır. Böyle bir ortamda, kızlar, erkek-temelli yaklaşımlardan dolayı ötekileştirilmekte, dolayısıyla ortamdaki uzaklaşmakta ve aktiviteyi sonlandırmaktadır (Azzarito ve Solomon, 2005; 2009). Öte yandan, öğretmenlerin cinsiyete göre branş ayrıştırma yaklaşımlı oluşları, cinsiyete dayalı güç ilişkilerini ortaya çıkarmakta, kız öğrenciler müfredattan ve öğretmenden kaynaklı olarak (kızlar için uygun branşlar, oğlanlar için uygun branşlar söylemi) derse katılım imkanlarına ulaşım konusunda eşitlik ve adaletsizlik yaşamaktadırlar (Kjaraan, 2019).

Kızların “görünmediği” beden eğitimi dersleri

Beden eğitimi ortamında, derslerde genel olarak erkek-temelli aktiviteler (yarışmacı oyunlar, futbol ve basketbol) uygulanmakta, kadın-temelli olarak düşünülen aktiviteleri uygulamaktan kaçınılmakta, böylece beden eğitimi kurumu hem homososyalliği hem de erkek egemen toplumsal cinsiyet hiyerarşisini yeniden üretmekte ve güçlendirmektedir (Connell, 2005; Kastrup ve Cachay, 2016; Hortigüela-Alcalá ve ark., 2021). Yapılan görüşmelerde oğlanların ve kızların ayrıştırıldığı beden eğitimi ortamına dair ifadeler baktığımızda, erkek egemen yaklaşımın okullardaki baskınlığı anlaşılmaktadır:

“Ataerkil bir toplumdaki geliyoruz ve ataerkil olduğumuz için erkekler daha ön plandadır, erkekler daha kuvvetlidir. Erkeklerin yaptığı şeyleri kızlar daha zor yaparlar asla yapamazlar gibi bir düşünce var. Sporda genelde kuvvet, fiziksel yetenek gerektirdiği için erkeklere daha çok yakıştırılır. Bu yüzden de öğretmenler de dahil olarak kızları daha geri planda tutarlar ve erkeklerin oynamasını sağlarlardı.” (Çiğdem)

“Ortaokulda ben futbolla ilgileniyordum ve hani futbolda sadece erkekler oynuyordu işte sen güçsüzsün sen yapamazsın tarzı şeyler oluyordu. Ya da birkaç arkadaşım kızlar futbolla ilgilenen vardı ama onları da almıyorlar aralarına. İşte maç olduğunda hocalar kesinlikle kabul etmiyorlardı bize diyorlardı ki siz kızsınız bu erkek sporu, erkekler size dokunduğu zaman bir yeriniz kırılabilir diyerek bizi almıyorlardı oyunlara. Sınıflar arası turnuvalar olduğu zaman yer bulamıyorduk

kendimize. Erkeklerin daha güçlü olduklarını düşünerek işte erkekler size dokunursa düşersiniz edersiniz bu erkek sporu tarzı cümleler kullanıyorlardı.” (Meli)

Bu bulguda özellikle kadın katılımcıların ifadelerinin ön plana çıktığını söylemek gerekmektedir. Dersin, sahanın ya da bahçenin kenarına itilen kız çocukları, oyun oynama ve aktif kalma gibi ortak haklardan toplumsal cinsiyet stereotipleri yüzünden faydalanamayan taraf olmaktadır. Selen de bu konudaki eşitsizliğin/haksızlığın daha geniş bir toplumsal arka planı olduğunu vurgulamaktadır:

“Ben ortaokuldan hatırlıyorum hiçbir zaman biz oyunlarda yer alamazken erkekler tüm oyunlarda yer alıyordu. Bizim çoğumuz beden eğitimine katılamazken erkeklerin çoğu sporla iç içeydi çünkü onların çocukluktan itibaren hayatları sokakta oyun oynayarak geçmiş.” (Selen)

Beden eğitimi ortamının sporun erkek egemen yapısından etkilenmesi, spor branşlarının erkek-temelli kurulması, biyolojik farkların ön planda tutulması, öğretmenlerin cinsiyete dayalı ayrıştırmaları uygulaması gibi durumlar sebebiyle beden eğitimi derslerinde homososyal bir ortam oluşmakta ve kızların derse katılım hakları kısıtlanmaktadır. Görüşmelerde de kızların beden eğitimi ortamında derslere katılımında yaşadıkları sorunlar dile getirilmektedir:

“Biz artık üniversiteye hazırlık dönemine geldiğimiz zaman erkekler futbol oynasın kızlar sınıfta otursun test çözsün. Bizim işimize geliyor muydu? Sporcu olmayan spor yapmayan çoğu öğrencinin işine geliyordu bu. Hatta erkeklerden de vardı iki üç kişi ama erkekler aktif bir şekilde değerlendiriyorlar dersi futbol oynuyorlar, basketbol oynuyorlar ama gerçekten kızların çoğu dışarı çıkmak yok derste müdür görürse kızlar. Sınıfta oturacak kızlar. Test çözümler falan filan.” (Gül)

“Yeni öğretmenlerle aynı zamanda yeni eğitim düzeyiyle birlikte cidden kendimi soyutlamıştım ilk başta sporlardan basketbolu bırakmıştım çünkü derslerime yönelmeye başlamıştım. Fakat insanlar sürekli bir baskı kuruyorlar derslerinde başarılı olmalısın yalnızca dersler okunularak bir yerlere gelinir falan. Aslında kızların oturarak erkeklerin oynayarak geçirdiği beden eğitimi dersindense hem kızların hem erkeklerin oynadığı ders daha eğlenceli ve daha iyi olabilir.” (Selen)

Görüşmecilerden Cem ise kızların beden eğitimi dersine katılımına dönük erkek gözüyle bakarken hem toplumsal cinsiyet normlarını eleştirmekte hem de toplumsal cinsiyet normlarına yaslanan bir söylem geliştirmektedir:

“Kızların cinsiyetinden kaynaklı dışarıda kaldığını görüyordum. Empati kurduğumda hep kızların başına geldiğini gördüm. Yani genellikle bu da basketbol ve futboldan kaynaklı olarak ortaya çıkıyor. Bir şekilde fiziksel dezavantaj diyebilirim belki de bazı durumlarda kendilerini eşit tutamama belki çekinme kendilerini diğerlerine göre daha küçük görme yapamama gibi bir cesaretsizlik bundan kaynaklı olarak çekingenlikleri vardı. Belki de daha önceden hiç oynamadığı için yeni bir branş öğrenme isteğinin olmayışı yani tamamen kendi isteklerinden kaynaklı olarak çekingenlik vardı. Onun haricinde öğrenmek isteyenlere de bir şekilde ortamdan kaynaklı olarak onları kendi ortamlarına dahil etmeyen insanlar da gördüm yani sen yapamazsın edemezsin deyip onların cesaretlerini kırmaya çalışan insanları da gözlemledim yani. Bu genellikle basketbol ve futbol branşlarında oldu.” (Cem)

Kastrup ve Cachay'e (2016) göre öğretmenlerin akademik formasyonunun kendisi toplumsal cinsiyet düzenine göre şekillendiği için, heterososyal grupların oluşumunda, kız ve oğlanların derslere katılımında eşit imkanlara ve erişime sahip olması ilkesi sekteye uğramaktadır. Almanya'da yaptıkları çalışmada hem kadın hem erkek beden eğitimi öğretmenlerinin derslerde genel olarak erkek-temelli aktiviteleri (yarışmacı ve güce dayalı oyunlar, futbol, basketbol, hentbol) uygulattıklarını, kadın-temelli olarak düşündükleri aktiviteleri yapmaktan kaçındıklarını ortaya koymuşlardır. Böylece beden eğitimi kurumu hem homososyalliği hem de erkek egemen toplumsal cinsiyet hiyerarşisini yeniden üretmekte ve güçlendirmektedir.

Ortaokuldaki kızların beden eğitimi derslerine yönelik tutumlarının incelendiği başka bir çalışmada ise “yetenek”, “yarışmacılık” gibi özelliklere sahip olamamak, cinsiyetinin elverişli olmaması gibi gerekçelerle kızların marjinalize edildiği, genç erkeklerden ayrı tutulduğu ve derse katılımında belirli zorluk ve eşitsizliklerin ortaya çıktığı bulunmuştur (Clark, 2012). Görüşmecilerden Melisa örneğinde olduğu gibi “erkek aktivitesi” olarak görülen futbola ilgi gösteren ve oynamak isteyen kız öğrenciler, aktivitenin erkek cinsiyetine atfedilmesi, bu durumun da norm dışı olarak görülmesi sebebiyle futbol aktivitesine katılamamakta ve hayal kırıklığı yaşamaktadırlar (Azzarito ve ark., 2006; Gubby ve Wellard, 2016; Hortigüela-Alcalá ve ark., 2021; Lysa, 2020).

Cinsiyete göre ayrıştırma ve kızların daha az katılım göstermesi sebebiyle, beden eğitimi ve spor ortamı homososyal bir alana dönüşmekte, birçok spor branşında erkeklerin doğal olarak daha üstün özellikler taşıdığına dayanan hegemonik erkeklik söylemi yeniden üretilmekte, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı erkeklerin daha aktif katıldığı, söz sahibi olduğu ve dolayısıyla üstünlük kurduğu bir ortam güçlenmektedir (Channon ve ark., 2016; Gubby ve Wellard, 2016; Kjaran, 2019; Larneby, 2016). Beden eğitimine yönelik diğer araştırmalarda da kızlar/genç kadınlar kendilerini dezavantajlı hissetmekte ve geleneksel erkeklik özelliklerini “gerektiren” sportif yarışmalara göre hareket etmek konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Beden eğitiminin ve spor branşlarının erkekler üzerine kurulması, biyolojik farkların ön planda tutulması, kadınların spora bakışını olumsuz yönde etkilemekte hatta kadınları spordan uzaklaştırmaktadır (Azzarito, Solomon ve Harrison, 2006; Evans, 2006). Bunun etkileriyle kız çocuklarının sportif aktivitelere ve beden eğitimi derslerine katılamaması, spora katılımında özgüvenlerini kaybetmeleri gibi farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu durum beden eğitimi ortamını homososyal bir alana çevirmekte, böylece toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretimini ortaya çıkarmaktadır (Channon ve ark., 2016; Hortigüela-Alcalá ve ark., 2021; Larneby, 2016; Love, 2016). Böylece beden eğitimi alanı, hız, güç ve rekabetçilik gibi tipik özelliklerle erkekliği yüceltirken belirli kadınlık biçimlerini ya caydırır ya da pekiştirir. Bu söylemler, genellikle uygulamada pekiştirilir ve yeniden üretilir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler arasında erkek egemenliği ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik sağlamlaştırılır (Preece ve Bullingham, 2022).

Beden Eğitiminde Eşitlikçi Bir İmkan: Korfbol

Toplumsal ve politik olarak geleneksel sporlardan farklı bir bağlamda var olan korfbol branşı, kız ve oğlanların birlikte spora katılımını teşvik eden, iş birliğini, eşitlikçi kuralları esas alan bir sportif kültüre sahiptir (Summerfield ve White, 1989). Bu bağlamda, homososyal takım sporlarının baskın olduğu beden eğitimi ortamında, kız ve oğlanların bir arada oynayabilmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır (Gubby, 2016; Gubby ve Wellard, 2015; Larneby, 2015; Segrave, 2015). Çalışmamızda da korfbol branşının uygulanmasına yönelik ortaya çıkan alt temalar, a) kurallarla eşitlenmiş oyun ve cinsiyet rollerinin ortadan kalkması, b) korfbolun heterososyal kazanımları, c) alternatif kültüre kapı aralayan korfbol.

Korfbolun heterososyal kazanımları: kenarda oturan değil sahada oynayan

Kız çocuklarının ayrı oğlan çocuklarının ayrı şekillerde derslere katıldığı ve hız, güç, rekabetçilik gibi ölçütlerle donatılan beden eğitimi alanı, erkek ayrıcalıklı bir alana dönüşmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin birlikte oynadığı korfbol branşının ise kapsayıcı, aktif katılımı esas alan ve her iki cinsiyeti de eşit düzeyde oyunda tutan doğası sayesinde bahçenin ya da salonun kenarlarında oturan kızlar/kadınlar, kendilerine beden eğitimi dersinde alan bulabilmektedir. Görüşmelerde de katılımcılar korfbolun eşitliği gözetmeye çalışan, kapsayıcı ve işbirlikçi özelliği ile ilgili düşüncelerini şu şekilde paylaşmışlardır:

*“Hep kızlar oturuyor erkekler oynuyor kavramını ortadan kaldırmak üzere bulunmuş bir spor branşı olduğunu düşünüyorum. Şimdi alt başlıklarına indiğim zaman kızlar erkekler **beraber oynuyor, kimse oturmuyor, topla yürüme yok, bireysellik yok** bireysellik tamamen ortadan kalkıyor çünkü takım arkadaşlarıyla oynamak zorundasın, **ikili mücadele yok yani temas yok** sen vurma, itme, kakma yaparsan faul hepsi. Ondan sonra **cinsiyetlerin birbirine karşı üstünlüğü yok** erkekler iyi olduğu zaman ya da kızlar iyi olduğu zaman hiçbir şey olmuyor. **Hepsinin beraber iyi olması lazım, bu alt boyutlarını gördükten sonra kesinlikle beden eğitimi derslerinde özellikle kullanılması gereken bir spor olduğunu düşünüyorum.**” (Gül)*

*“Bunlar toplumsal cinsiyet çatışmasının göstergeleri yani **fizyolojik** şeylere **aşırı vurgu** var. Esasen **kadın ve erkek her anlamda eşit** olmalı. Seçebildiğin tercih edebildiğin şeyler basketbol oynamak gibi, kadınlar güreşir mi? Güreşir abi güreşmek gibi, halterci olması gibi hep bunlar hani **erkeklerle biçilmiş sporlar** ya. Futbol oynar mı? Oynar abi hiçbir sıkıntı olmaz hatta. Yani benim kendi düşüncem bu... ..Neticesinde evet **korfbol** temelli bir eğitimde **cinsiyete vurgu** yaptığımız anlar **yok denecek kadar az**. Biz **erkekler** derslerdeki korfbol müsabakalarında oyunu **domine** etmeye çalışan reflekslere arada **yeltensek** bile. Eğer sporun her alanında **kadın ve erkeğin** bir şekilde **eşit** olabileceği bir arada da çok güzel o sporların icra edilebileceği öğretilirse, bu kazanım elde edilirse eğer özellikle ilkökul düzeyinde beden eğitimi dersleri verilebilirse o zaman çok daha **farklı bir kültürel yapılanma** içerisine girmiş oluruz diye düşünüyorum.” (Alper)*

Alper’in eleştirel olarak ele aldığı, beden eğitimi ortamını yansıtan “eski alışkanlıklar” ve Cem’in önceki temada açık ettiği “fiziksel üstünlük” iddiası, korfbol sahasında görünür olmaya devam etmektedir. Nitekim, Channon ve arkadaşlarının (2016) çalışmasında da atletik performans farklılıklarının çoğunlukla doğuştan gelen ve biyolojik sınırların ifadesi olarak yorumlandığı bu tarz kültürel bağlamlarda, heterososyal korfbol alanındaki pratiklerde erkeklerin kadınlar üzerindeki “üstünlüğünün” ideolojik inşasının desteklenmesi muhtemeldir. Gubby (2016) de korfbol branşının eksikleri olmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak konusunda önemli bir özellik taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca, Thompson ve Finnigan da karma eğitime kapı aralayabilmek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu beden eğitimi ortamında bir çözüm bulmak konusunda korfbolun uygulanmasının kritik önem arz ettiğini dile getirmektedirler (Akt., Gubby, 2016, s. 43). Beden eğitimi ortamı toplumsal cinsiyete dayalı rollerin kızlara ve oğlanlara öğretildiği, öğrencilerin de cinsiyete dayalı rolleri içselleştirdiği kültürel normlara dayalı homososyal bir alan iken, korfbol branşı (ve benzeri branşlar; örn: touch-rugby, florbol, softbol), cinsiyetlerin birlikte dahil olabileceği, rol ve görevlerin cinsiyete dayalı olmadığı, geleneksel anlayışın ötesine geçmeye çalışan bir sportif kültürü benimsemektedir (Campbell ve ark., 2018; Larneby, 2015; Segrave, 2015; Lentillon-Kaestner ve Roure, 2019; Summerfield ve White, 1989).

Korfbol gibi heterososyal alanlar, hegemonik erkekliğe alternatif bir kültür oluşumu için önemli bir alan açmaktadır. Farklı cinsiyetlerin bir araya geldiği ortamlarda cinsiyet eşitliği ve çoğulcu anlayışı benimsemek mümkün olabilmektedir. Öte yandan, beden eğitimi ortamında geleneksel rolleri avantaj olarak değerlendirebilen oğlanlar/genç erkekler, yeni ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen aktiviteleri kavrama, algılama konusunda kızlara/kadınlara göre daha geriden gelmekle birlikte; iş birliğine dayalı oyun anlayışı, yardımlaşma, arkadaşlık kurma ve üstünlük göstermeme konusunda dönüşüm yaşayabilmektedirler (Van Acker ve ark., 2010). Bunun yanı sıra, heterososyal ortamlar yaratan karma sportif uygulamalarının olduğu beden eğitimi derslerindeki öğrenciler, cinsiyetle ilgili olmayan iş birliği, yardımlaşma, koordinasyon gibi çeşitli davranış ve tutumu kazanım olarak dile getirmektedirler (Frühaufer ve ark., 2022). Görüşmecilerin de iş birliği, koordinasyon, yardımlaşma, birbirinin açığını kapatma, aynı sürede aktif kalma, birlikte eğlenme ve sosyalleşme gibi deneyimleri korfbol branşı sayesinde edindiğini görmekteyiz:

“Bunun en büyük kendim açımdan artısını dediğim gibi bugüne kadar hep kızlarla bir yere turnuvaya gittim hep kızların olduğu ortamlarda çalıştım. **Şimdi erkeklerle acaba iletişimde nasıl olur? Takım içerisinde ortak bir amacımız ve ortak amaçla erkeklerle nasıl buluşuruz? gibi durumlar söz konusu oldu.** Yani iletişim özellikle maç içerisinde, antrenman içerisinde, antrenman dışında bizim öyle bir durumumuz oldu ki biz **erkeklerle kızlar arasında hiç ayırım olmadan hep beraberiz. Beraber dışarı çıkıyoruz, beraber bir şeyler yapıyoruz. Bu sosyal anlamda çok büyük katkısı oldu. Onun dışında şunu gördüm kendimde erkeklerin kendi aralarında yaptığı muhabbetlerin içine dahil olduk.** Şimdi ne olur? Erkekler ayrı muhabbet yapar kızlar muhabbet yapar her muhabbetten bahsediyorum. Bizim yaptığımız branşta böyle bir ayırım ortadan kalktı. Kimse kimseden çekinmiyor. Buna cinsel anlamı da katabiliriz, sosyal anlamı da katabiliriz. Hiçbir ayırım yok.” (Gül)

Gül’ün sosyalleşme, koordinasyon ve etkileşime dair ifadelerinin yanı sıra erkek katılımcılardan Cem’in vurgularının ortak noktası, erkekler açısından zor olan empati duygusunu (Connell, 2005) ortaya koymasındır:

“**Herkes eşit aynı ortamda aslında her şeyimizi biliyoruz ve daha rahat davranıyoruz.** Bir de bir arada iken yani **kızlarla empati kurabiliyorsun, oynarken de onların gözünden bakmanın** bazen mantıklı olacağını görüyorsun. Kız erkek zaten sürekli bir arada olduğun için davranışlarını esirgmeden daha rahat davranabiliyoruz. Gittiğimiz turnuvalarda da birlikte bir etkinlik yaparsak hem kızları hem erkekleri davet ediyoruz. Katılmak isteyen o etkinliğe gitmek isteyen gidiyor. En azından **takım ruhu** yaşıyoruz yani birlikte **arkadaşlıkları pekiştiriyor.** Aynı takımda olduğun insanla bir şey **paylaşmak bile başarıyı** getirir neden çünkü günlük hayatta da birlikte **vakit geçiriyorsun bu takımdaki anlaşmaya da iyi yansıyor.**” (Cem)

Öğrencilerin yanı sıra korfbol branşını lisedeki beden eğitimi derslerinde uygulatan öğretmen Ela ile üniversitede korfbol dersi yürüten antrenör Leman da korfbolün eşitliği gözetin kazanımlarına dair açıklamalarda bulunmaktadır:

“Özellikle serbest zamanlarda ama şimdi korfbol branşında kız ve erkek aynı anda oynadıkları için derslerde gösterdiğimiz zaman hem **erkekler kızlara hem de kızlar erkeklerle birbirlerine yardımcı olmaları açısından, birbirlerinin açıklarını kapaması açısından kızları ve erkekleri ben çok olumlu görüyorum.** Özellikle dediğim gibi ikinci ders saatinde biz genelde çocuklar kendi oyunlarını kursun oynasınlar diye bıraktığımızda hep kızlar kendi aralarında erkekler kendi aralarında oyun kuruyorlar ama korfbolde iki ekip bir araya gelip rahatlıkla oynayabiliyorlar. **Böylece kızlar genelde oturmak isterler bunu da önlemiş oluyoruz. İki kız ve erkek bir arada daha çok aktif tutabiliyoruz ve gayet de seviyorlar, eğleniyorlar, hoşlarına da gidiyor.**” (Ela)

“Bunu anlatıyoruz derslerde de müsabakalarda da: **mutlaka pas vermeleri, birlikte iş birliği yapmaları** gerektiğini anlatıyoruz. Çünkü bireysel bir spor değil iki kişi oynayamaz bu sporu. Bazen bunu takımlarda görüyoruz bir takımın iki üç kişisi iyi oluyor ve onların üzerine oynanmaya çalışılıyor. Ama sen **takım olarak** oynadığın zaman her zaman kazanıyorsun. Çünkü gerçekten böyle bir spor, bir kişi iyiyse onu çok güzel savunursun, durdurursun. Ama sen de herkes her şeyi yapıyorsa seni durdurmaları çok daha zor oluyor. Mutlaka **iş birliği** içinde, **koordineli, açık kapatan** tarzda oynadığın zaman sen başarılı oluyorsun. Bu hayatta da böyle değil mi? **İş birliği içinde olmak** her zaman için kazançlıdır ve ben kendimi de bildim bileli tek başıma bir şey yapmayı sevmemişimdir. Hep arkadaşlarımla bir şey yapmaktan hoşlanmışım. O nedenle bu sporu bu yüzden de çok seviyorum.” (Leman)

Farklı cinsiyetlerin birlikte sportif etkinlik yaptığı ortamlarda ortaya çıkan özellikler, toplumsal cinsiyet düzenine dayalı sınırları, engelleri, ayrıcalıkları ve hiyerarşileri ortadan kaldırmaya yönelik değerler meydana getirebilmektedir (Pizzolati ve Sterchele, 2016). Görüşmelerde de sıklıkla dile getirilen **kesinlikle ayrımcılık yok, birbirini tamamlama, cinsiyet üstünlüğünün olmaması, eşitliği gözetin spor, iş birliği, arkadaşlığın pekişmesi, yakınlık, yardımlaşma, birbirlerinin açıklarını kapama, kızların bakış açılarını anlama, beraber dışarı çıkma, eşit**

koşullar gibi ifadeler, eşitlikçi, demokratik, kapsayıcı ve katılımcı özellikler taşımaktadır. Dashper ve Fletcher'e (2013) göre oğlanlar/erkekler ve kızlar/kadınlar karma bir şekilde eşit şartlar altında mücadele ettikleri zaman, atletik performans arasındaki fark azalmakta ve cinsiyet üstünlüğünü/hiyerarşisini dönüştürmek için ortam oluşmaktadır. Bununla birlikte, heterososyal sportif etkinliklerin öğretmenler yoluyla teşvik edildiği beden eğitimi ortamında, karşılıklı olumlu ilişkilerin kurulması ve spor içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi mümkün olabilmektedir (Love, 2016; Preece ve Bullingham, 2022).

Çalışmamızda ortaya çıkan bulgularda olduğu gibi, farklı cinsiyetlerin beden eğitimi ortamında birlikte sportif etkinliklere katılımına yönelik yapılan araştırmalarda, eşli tenis, korfbol, florbol, quiddicht, snowboard, touch-rugby ve güreş gibi branşlarda, işbirliği, dayanışma ve ekip çalışmasına dayanan özelliklerin öne çıktığı, erkekler ve kadınlar arasında destekleyici, karşılıklı saygıya dayanan eşitlikçi ve düzeyli ilişkilerin geliştiği ortaya çıkmıştır (Brake, 2012; Campbell ve ark., 2018; Gubby, 2016; Gubby ve Wellard, 2016; Segrave, 2015; Pizzolati ve Sterchele, 2016; Preece ve Bullingham, 2022; Van Acker ve ark., 2010). Ayrıca, Maclean'in (2016) karma karate branşı ile uğraşan sporcular ile yaptığı etnografik çalışmada, bireylerin karşılıklı anlayış, aktiviteyi, tutkuyu, hazzı, neşeyi paylaşma, yakın arkadaşlık inşa etme, iş birliği içinde olma, destek olma, arka çıkma, cinsiyet eşitliğine inanma gibi özellikleri edindiği ortaya konmuş; genç kadınların keyif alma, yeterlik ve özgüven kazanma konusunda gelişim sağladığı gözlenmiştir. Larneby'nin (2016) İsveç'te ortaokul çağındaki öğrencilere uygulanan karma grup floorball branşında oğlanların üstünlük özelliklerini bastırmakta zorluklar çekmelerine rağmen kızların yeterliklerini olumlu değerlendirdikleri, onlarla oynamanın kıymetli ve eğlenceli olduğu, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin tam anlamıyla ötesine geçilemese de eşitliğe dair farkındalığın ortaya çıktığına dair bulgular çalışmamızın bulguları ile benzerlikler göstermektedir.

Alternatif kültüre kapı aralayan korfbol

Araştırmanın bu kısmında korfbol öğretmenlerine ve sporcularına birlikte oynamanın bireylerde ortaya çıkarttığı dönüşümlerin neler olduğunu sordüğümüzda hem kadınların hem erkeklerin yaşadığı deneyimlere yönelik cevapların demokratik değerler taşıyan yeni bir sportif kültür anlayışının korfbol yoluyla beden eğitimi ve spor ortamında sağlanabileceğini ifade edebiliriz:

"Şimdi erkek güçlüdür, kadın pasiftir. Bunu hep görüyorum ya benim yaşadığım bir nokta yani hele en sevmediğim şey işte "Kadın" kadının bile değil "Kızın." "Kız başına" yapabilirim ya sen de erkek başınasın yani. O yüzden bunu pek sevmiyorum. Sevmediğim noktalardan biri ama dediğim gibi korfbol bu kültürel tabuyu yıkmamızda ki en önemli etken olabilir. Ya işte bu saatte dışarıda olmak kötü değil mi? Kızın. Hele o laf beni çok sinir ediyor. "Kızın" "Kız gibi" olma noktasında korfbol'da birçok şeyi yendim. Ket vurdum ona. Öyle bir şey yok ya. Kadınsan zaten her şeyin üstesinden geliyorsun onu gördüm yani." (Gül).

"Toplum kültürüne şu şekilde etkisi olabilir kadınlar ve erkekler aynı sporu aynı seviyede, yani aynı anda yapabiliyorsa bu bir eşitliğin göstergesidir. Çünkü basketbolun iki tane takımı oluyor, kız takımı ve erkek takımı, bu yönden erkeklere ilgi daha fazlayken kızlara bunların sporla ne işi var diyorlar. Bence bu yönden kötü bir şey ve korfbol bunu sağlıyor toplum kültürüne kadın ve erkek eşitliğini gösteriyor." (Selen)

Katılımcı öğrenciler gibi beden eğitimi öğretmeni Ela da korfbolun alternatif kültür yaratma potansiyeline dair doğrudan beden eğitimi sahasından örnekler vermektedir:

"Ben beden eğitimi derslerinde korfbolu öğretmeye çok çabaladım. Çok ta ilgi çekti aslında. Hatta okul dışı zamanda küçük takımlar kurmuştuk. Onun üstünden istekli olanları devam ettiriyoruz ders saati dışında. İlk başta kızlar bir tarafta erkekler bir tarafta sıraya geçiyorken benim rehberliğimde sporun doğası gereği bir şekilde artık böyle aradan birkaç hafta geçtikten sonra daha iç içe olmaya"

başladılar. Okul dışı zamanlarda da birazcık daha birbirleriyle sağlıklı diyaloglar kurmaya başladılar ki ortaokulda karşı cinsle iletişim daha çok vurma itme çekmedir. Birbirini tanıma, anlama, empati duyma sanırım korfbolun sportif olmayan en önemli kazanımları. Öğrencilerimin bu konudaki dönüşümlerini gözümün önünde gördükçe bu branşa da bunun gibi kapsayıcı etkinliklere de dört elle sarılmak gerektiğini düşünüyorum. (Ela)

Üniversite takımında oynayan Çiğdem de kültürel olarak korfbolun başka bir bakış açısı kattığını giydiği etek üzerinden değerlendirmektedir:

“Eşitlik; kadın ve erkeğin aynı şeyleri yapabildiğini topluma göstermek öncelikle de kendinize göstermek. Mücadele üst düzey aynı zamanda kadınların da mücadele edebildiğini göstermek. Mesela etek giyiyoruz ve bu bence güzel bir şey. Eteği rahatça giyebiliyorum ve takımındaki erkekler olsun korfbol oynayan diğer erkekler olsun bana etek giydiğim için bakmıyorlar. Ama ben o etekle dışarı çıksam muhtemelen bakarlar. Bakış açısı kazandırdığını düşünüyorum. Keyifli sohbetlerin olabildiğini düşünüyorum. Dediğim gibi o etekle dışarıda gezsem muhtemelen ıslık çalarlar ama ıslık çalınmadan rahatça takım içerisindeyim ve çok mutluyum. Diğer takımlara da bakıyorum, korfbolda iletişim çok kuvvetli. Antrenörlerle oyuncular arasında da çok kuvvetli. Tabular yıkıldı, gelişim sağlandı. Yurtdışında 100 yıldır var hatta 110 yıl falan olmuş olması gerekiyor. Bizde 25-30 yıldır var.” (Çiğdem).

Touch-rugbi, korfbol, floorball gibi toplumsal bütünleşme ve içermeyi desteklemede daha uygun olan heterososyal ve alternatif aktiviteler, geleneksel, ana-akım spor anlayışının dışlayıcı ve ötekileştirici sınırlarını, kategorilendirmelerini ve toplumsal cinsiyet stereotiplerini ortadan kaldırmada, erkek egemenliğini sınırlamada ve kadınların katılımını teşvik etmede önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, bu tarz sportif faaliyetler farklı, eşitlikçi ve alternatif bir toplumsal cinsiyet anlayışını beraberinde getirebilmektedir (Pizzolati ve Sterchele, 2016). Araştırmamızdaki katılımcıların yukarıdaki ifadeleri de beden eğitimi ve spor ortamında korfbol branşının mevcut pratiklerden farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Karma cinsiyetlerde beden eğitiminin, okul sporlarının ve sportif etkinliklerin mümkün olabileceğini iddia eden Gubby (2016) de geleneksel sporlara kadınların nasıl “uyum” sağlayacağını düşünüp değiştirmek yerine iki cinsiyetin arasındaki basit farkları tölere edebilecek spor branşlarını keşfetmenin ya da geliştirmenin daha mantıklı olacağını öne sürmektedir. Bu sayede alternatif, dönüşümü ve gelişimi sağlayabilecek yeni bir kültür yaratma imkanı doğabilecektir.

Farklı cinsiyetlerin birlikte güreş branşını deneyimlediği bir çalışmada da, heterososyal ortamların modern sporda kökleşmiş olan hegemonik erkeklik yerine alternatif erkekliklere, cinsiyet eşitliği yaklaşımına ve çoğulculuğa dayalı toplumsal gelişim için geniş alanlar yaratabileceği ifade edilmektedir (Brake, 2012). Pizzolati ve Sterchele'nin (2016) çalışmasında ise beden eğitimi ortamında farklı cinsiyetlerin bir arada olduğu sportif etkinliklerde kapsayıcılık, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetmek, fair play, iş birliği, çoğulculuk, kızları ve genç kadınları cesaretlendirme ve kolektif kimliğin üretimi gibi olumlu özellikler ortaya çıkmıştır. Gannett ve ark., (2014) spor yoluyla toplumsal gelişim kapsamında yürüttükleri çalışmada, gençlerin spora katılımında toplumsal ve gelişimsel yararları ortaya çıkarmak için geleneksel futbol kurallarının yeniden yapılandırıldığı karma cinsiyetlere yönelik “Football for Hope Festival” turnuvası düzenlemiştir. 15-18 yaş aralığındaki gençlerin fair play, toplumsal barış ve kapsayıcılık, genç kadınları teşvik etme ve güçlendirme, sosyalleşme, güvenilir, karşılıklı anlayışı ve eşitlikçi iletişimi inşa etme, özellikle kadınların kendini ifade edebilmesi, kadınların özgüven kazanması, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulama gibi özellikleri yansıttığı ortaya konmuştur (Gannett ve ark., 2014).

SONUÇ

Beden eğitimi ve spor ortamının dışında birçok alanda kızlar/kadınlar ve oğlanlar/erkekler bir araya geldiğinde, ilişkilene biçimleri toplumsal-ataerkil cinsiyet düzenine göre şekillenmekte; erkek egemen kültür kendisini sürekli yeniden üretmektedir. Kızlar/kadınlar, beden eğitimi ve sporun da dahil olduğu toplumsal cinsiyet düzeninde ikincil, imtiyazsız ve dezavantajlı olarak yer bulabilmektedir. Buna karşın, cinsiyetlerin birlikte sportif faaliyette buldukları heterososyal bir ortamda, cinsiyetler arasında eşitliği sağlamada dönüştürücü yaklaşımın ortaya koyacağı fırsatlar, “modern” beden eğitimi ve spor kültüründe kökleşmiş/yerleşmiş olan erkek egemenliği söylemine ve toplumsal cinsiyet düzenine dayalı engellere, sınırlara ve ayrıcalıklara karşı mücadele etmede büyük önem arz etmektedir. Patriyarkaya dayalı anlayışın hakim olduğu beden eğitiminin mevcut yapısı, biyolojik farklardan türetilen erkeklerin “üstünlüğü” düşüncesini ön planda tutmakta ve bu durum kız öğrencilerin spora katılımında eşit olmasını engellemektedir. Bu çerçevede oluşturulan ders uygulamaları, erkek-temelli yaklaşımı güçlendirmeye devam ederken, erkeklerin daha güçlü, daha hızlı, daha dayanıklı ve daha cesur olduğu düşüncesini de yeniden üretmektedir. Böylece beden eğitiminde ön plana çıkan sporlar mücadeleyi, sertliği, çarpışmayı, atıklığı ve atletikliği barındıran nitelikte olurken kız öğrencilerin bu sporları yapması hem öğretmenler hem de oğlan öğrenciler tarafından uygun görülmemektedir. Bu anlarda derslerde homososyal iklim kendini dayatmakta; biyolojik ve bedensel “üstünlüklere” yaslanan bu düşünceler, kız öğrenciyi beden eğitimi ortamında ikincil, çekinik, pasif ve hareketsiz kılmaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin bu ikili ve indirgemeci anlayışlar, genellikle kızların “güvenliği” gerekçe gösterilerek beden eğitiminde harekete geçirilir ve bu durum, erkeklerin kaçınılmaz fiziksel üstünlüğüne ilişkin tartışmasız algıları vurgulayan literatürle örtüşür (Gray, 2018; Metcalfe, 2018; Kastrop ve Cachay, 2016; Phipps ve Blackall, 2023; Preece ve Bullingham, 2022).

Yukarıda bahsi geçen araştırmaları ve araştırmamızdaki görüşmeleri referans aldığımızda, mevcut beden eğitimi düzeninin erkekleri ön plana çıkardığını, beden merkezi önemde olduğu bir derste kız öğrencilerin bedensel hareketliliğine sınır getiren yaklaşımların güçlü olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte bazı ortaokullarda/liselerde ve üniversitelerde, okul sporlarında ve derslerde korfbol gibi karma sporlar denenmekte; daha kapsayıcı ve daha az cinsiyet-önyargılı heterososyal grupların ortaya çıkmasıyla kızların/kadınların beden eğitim alanında eşitlenmesi adına etkili olabilecek imkanlar ortaya çıkmaktadır. Heterososyal grupların oluşmasıyla birlikte, hem beden eğitimi ortamındaki kız öğrenciler hem de diğer kamusal alanlarda yer alan kadınlar özgüven, eşitlik, yeterlik ve değerli hissetme gibi duyguları hissedebilmektedir. Heterososyal korfbol uygulamalarında iletişim yönleri kuvvetlenen, daha aktif, yeterli, sosyal ve karşı cinsle anlaşabilen bireyler ortaya çıkmaktadır. Yine beden eğitimi derslerinde karma grupların sürekli olarak iletişim içerisinde olması her iki cinsin eşit katılım göstermesine, ders içi aktiflik sürelerinin artmasına, toplumsal cinsiyet düzenine ilişkin engellerin ve ayrıcalıkların ortadan kalkmasına imkan tanımaktadır. Aynı zamanda oluşan heterososyal ortam içerisinde bireylerin karşılıklı anlaşma, sevinç, paylaşma, işbirliği içerisinde olma, karşı cinsi anlama gibi özellikleri ortaya çıkmıştır (Campbell ve erk., 2018; Chiva-Bartoll ve ark., 2021; Gubby ve Wellard, 2016; Stewart ve ark., 2020).

Beden eğitimi alanında, heterososyal ortamların oluşması toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu katkı sağlayacak bir durumdur ve böylece yeni bir kültür oluşması adına kapının aralandığını görebilmek mümkün olabilecektir. Heterososyal alanların oluşması adına beden eğitimi derslerinin karma, işbirlikçi, birleştirici ve katılımcı gücü kullanılabilir. Karma oynanan bir

spor olan korfbol, heterososyal alanların oluşumu açısından önemli bir spor branşıdır. Korfbol branşı, araştırmamızda yer alan katılımcıların yaşantısında da diğer araştırmalar için de uygulandığı liseler ve üniversitelerde heterososyal alanlar ortaya çıkarmış ve bireylerin yeni bir kültür içerisine girmesine olanak sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı yeni bir kültür oluşumu açısından korfbol sporunun beden eğitimi derslerinde uygulanması olumlu bir adım olacaktır. Beden eğitimi ve spor ortamının daha özgürlükçü, demokratik, kapsayıcı, katılımcı ve eşitlikçi değerler taşıyabilmesi için temelde geleneksel toplumsal cinsiyet düzenine dayalı formasyonun dönüşüme uğraması gerekmektedir. Bununla birlikte, beden eğitimi alanında toplumsal cinsiyet düzenini canlı tutan egemen kültürün taşıyıcısı olan beden eğitimi öğretmenleri, bu dönüşümde öncü oldukları takdirde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir iklim yaratmak mümkün olabilecektir (Chiva-Bartoll ve ark., 2021; Gråstén ve ark., 2022). Daha az geleneksel faaliyetler sunmak, problem çözme ve karar verme gibi bilişsel süreçlerin yanı sıra dinleme, saygı duyma ve farklılıklara değer verme gibi beceri ve nitelikleri geliştiren öğrenci merkezli pedagojilere odaklanmak da bu bağlamda faydalı olabilir. Öğretmenler için belki de daha zorlu bir değişim, (örn: cinsiyet, kimlik, beden vb.) toplumsal meseleleri aktif olarak ele alan ve bunlara meydan okuyan eleştirel pedagojilerin kullanımına doğru ilerlemek olacaktır. Bu, bazı öğretmenler için zor olabilir çünkü öncelikle kendi uygulamalarını ve önyargılarını eleştirerek beden eğitimindeki toplumsal adaletsizlikleri farkında olmadan nasıl sürdürdüklerini anlamaları gerekmektedir (Stewart ve ark., 2020).

KAYNAKLAR

- Akın, Y. (2005). Ana hatları ile Cumhuriyet döneminde beden terbiyesi ve spor politikaları. *Toplum ve Bilim*, 103, 53-92.
- Altundaş, E. (2015). *Erkekliğin inşa edildiği bir alan olarak motosiklet kulüpleri: Toplumsal cinsiyet kodlarına ve kimlik inşasına ilişkin nitel bir çalışma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim bilimleri Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Atencio, M., & Koca, C. (2011). Gendered communities of practice and the construction of masculinities in Turkish physical education. *Gender and Education*, 23(1), 59-72. <https://doi.org/10.1080/09540250903519444>.
- Atkinson, M., & Kehler, M. (2012). Boys, bullying and biopedagogies in physical education. *Boyhood Studies*, 6(2), 166-185. <https://doi.org/10.3149/thy.0601.166>.
- Azzarito, L., & Solomon, M. (2009). An investigation of students' embodied discourses in physical education: A gender project. *Journal of Teaching In Physical Education*, 28(2), 173-191. <https://doi.org/10.1123/jtpe.28.2.173>.
- Azzarito, L., & Solomon, M. A. (2005). A reconceptualization of physical education: The intersection of gender/race/social class. *Sport, Education & Society*, 10(1), 25-47. <https://doi.org/10.1080/135733205200028794>.
- Azzarito, L., Solomon, M. A., & Harrison Jr, L. (2006). "... If I Had a Choice, I Would..." A Feminist Poststructuralist Perspective on Girls in Physical Education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 77(2), 222-239. <https://doi.org/10.1080/02701367.2006.10599356>.
- Barker, D., & Barker-Ruchti, N. (2016). Hanging up the shirt: an autoethnographic account of disengaging from a social rugby culture. *Sport in Society*, 19(5), 711-725. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1073949>.
- Bird, S. R. (1996). Welcome to the men's club: Homosociality and the maintenance of hegemonic masculinity. *Gender & Society*, 10(2), 120-132. <https://doi.org/10.1177/089124396010002002>.
- Bozoglu, O., & Göktürk, S. (2016). What's going on in physical education classes in Turkey? An insight into student attitude towards physical education, curricular issues and school conditions. *Journal of Education and Practice*, 7(33), 156-165.

- Brake, D. L. (2012). *Wrestling with gender: Constructing masculinity by refusing to wrestle women*. *Nev. LJ*, 13, 486.
- Butler, J. (2011). *Bodies that matter: On the discursive limits of sex*. Taylor & Francis.
- Campbell, D., Gray, S., Kelly, J., & MacIsaac, S. (2018). Inclusive and exclusive masculinities in physical education: A Scottish case study. *Sport, Education & Society*, 23(3), 216-228. doi.org/10.1080/13573322.2016.1167680.
- Channon, A., Dashper, K., Fletcher, T., & Lake, R.J. (2016). The promises and pitfalls of sex integration in sport and physical culture, *Sport in Society*, 19(8-9), 1111-1124. https://doi.org/10.1080/17430437.2016.1116167.
- Chiva-Bartoll, O., Santos-Pastor, M. L., Martínez-Muñoz, L. F., & Ruiz-Montero, P. J. (2021). Contributions of service-learning to more inclusive and less gender-biased physical education: the views of Spanish physical education teacher education students. *Journal of Gender Studies*, 30(6), 699-712. https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1937079.
- Clark, S. (2012). Being 'Good at Sport': Talent, ability and young women's sporting participation. *Sociology*, 46(6), 1178-1193. https://doi.org/10.1177/0038038511435061.
- Connell, R. W. (1996). Teaching the boys: New research on masculinity, and gender strategies for schools. *Teachers College Record*, 98(2), 206-235. https://doi.org/10.1177/016146819609800203.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press.
- Dashper, K., & Fletcher, T. (2013). Introduction: Diversity, equity and inclusion in sport and management. *Sport in Society*, 16(10), 1-6. Doi: 10.1080/17430437.2013.821259.
- Denzin, N. K. (2012). Triangulation 2.0. *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 80-88. https://doi.org/10.1177/1558689812437186.
- Dillabough, J. A. (2003). Gender, education, and society: The limits and possibilities of feminist reproduction theory. *Sociology of Education*, 76(4), 376-379. https://doi.org/10.2307/1519874.
- Elmas, S. (2020). Spordaki Yükselme Merdiveni Yanılsamasını Aşmak. *Sosyal Değişim İçin Spor* içinde (105–117). İstanbul: BoMoVu.
- Elmas, S. (2022). *Hegemonik Erkeklik ve Homososyalite Bağlamında Takım Sporlarında Kabul Sınaması*. Yayımlanmış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor yönetim bilimleri Anabilim Dalı: İstanbul.
- Evans, B. (2006). 'I'd feel ashamed': Girls' bodies and sports participation. *Gender, Place & Culture*, 13(5), 547-561. https://doi.org/10.1080/09663690600858952.
- Flood, M. (2008). Men, sex, and homosociality: How bonds between men shape their sexual relations with women. *Men and Masculinities*, 10(3), 339-359. https://doi.org/10.1177/1097184X06287761.
- Frühauf, A., Hundhausen, F., & Kopp, M. (2022). Better Together? Analyzing Experiences from Male and Female Students and Teachers from Single-Sex and Coeducational Physical Education Classes. *Behavioral Sciences*, 12(9), 306. https://doi.org/10.3390/bs12090306.
- Gannett, K. R., Kaufman, Z. A., Clark, M. A., & McGarvey, S. T. (2014). Football with three 'halves': A qualitative exploratory study of the football3 model at the Football for Hope Festival 2010. *Journal of Sport for Development*, 2(3), 47.
- Gråstén, A., Kokkonen, J., & Kokkonen, M. (2022). Gender bias and gender equality beliefs in teaching efficacy profiles of Finnish physical education teachers. *Teachers and Teaching*, 28(2), 246-262. https://doi.org/10.1080/13540602.2022.2062714.

- Gray, S. K. (2018). *Biological differences or social constructions? The entanglement of sex and gender in health and physical education*. Published PhD thesis, University of Toronto, Department of Exercise Sciences, Canada.
- Gubby, L. (2016). *Can sport provide a space for gender equality?: A qualitative study of children who play korfbal*. Published PhD thesis, Canterbury Christ Church University, United Kingdom.
- Gubby, L. & Wellard, I. (2016). Sporting equality and gender neutrality in korfbal, *Sport in Society*, 19(8-9), 1171-1185. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1096261>.
- Hammarén, N., & Johansson, T. (2014). Homosociality: In between power and intimacy. *Sage Open*, 4(1), 1-11. <https://doi.org/10.1177/2158244013518057>.
- Hortigüela-Alcalá, D., Barba-Martín, R. A., González-Calvo, G., & Hernando-Garijo, A. (2021). 'I Hate Physical Education'; an analysis of girls' experiences throughout their school life. *Journal of Gender Studies*, 30(6), 648-662. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1937077>.
- Kastrup, V., & Kleindienst-Cachay, C. (2016). 'Reflective co-education' or male-oriented physical education? Teachers' views about activities in co-educational PE classes at German secondary schools. *Sport, Education and Society*, 21(7), 963-984. <https://doi.org/10.1080/13573322.2014.984673>.
- Kiesling, S. F. (2005). Homosocial desire in men's talk: Balancing and re-creating cultural discourses of masculinity. *Language in Society*, 34(5), 695-726. doi:10.1017/S0047404505050268.
- Kimmel, M. S. (2008). *Guyland: The perilous world where boys become men: Understanding the critical years between 16 and 26*. New York: HarperCollins Publishers.
- Kjaran, J. I. (2019). Gender-segregated spaces in Icelandic high schools: resistance, power and subjectification. *Gender and Education*, 31(8), 1020-1039. <https://doi.org/10.1080/09540253.2017.1401046>.
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- Koca, C., Atencio, M., Demirhan, G. (2009). The place and meaning of the field of PE in Turkish young people's lives: a study using Bourdieu's conceptual tools. *Sport, Education and Society*, 14(1), 55-75. <https://doi.org/10.1080/13573320802615130>.
- Koca, C. (2018). *Sporda toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması*. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD): İstanbul.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. (4.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel araştırmalarda analiz*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Larneby, M. (2016). Transcending gender hierarchies? Young people and floorball in Swedish school sport. *Sport in Society*, 19(8-9), 1202-1213. <https://doi.org/10.1080/17430437.2016.1159194>.
- Lentillon-Kaestner, V., & Roure, C. (2019). Coeducational and single-sex physical education: Students' situational interest in learning tasks centred on technical skills. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 24(3), 287-300. <https://doi.org/10.1080/17408989.2019.1571186>.
- Love, M. J. (2016). *Sexual abuse of male children in sports: Factors impacting disclosure*. Published PhD thesis, Alliant International University, USA.
- Lüküslü, D., & Dinçşahin, Ş. (2013). Shaping bodies shaping minds: Selim Sırrı Tarcan and the origins of modern physical education in Turkey. *The International Journal of the History of Sport*, 30(3), 195-209. <https://doi.org/10.1080/09523367.2012.742067>.
- Lysa, C. (2020). Fighting for the right to play: Women's football and regime-loyal resistance in Saudi Arabia. *Third World Quarterly*, 41(5), 842-859. <https://doi.org/10.1080/01436597.2020.1723075>.

- Maclean, C. (2016). Friendships worth fighting for: Bonds between women and men karate practitioners as sites for deconstructing gender inequality. *Sport in Society*, 19(8-9), 1374-1384. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1096249>.
- Metcalfe, S. (2018). Adolescent constructions of gendered identities: The role of sport and (physical) education. *Sport, Education and Society*, 23(7), 681-693. <https://doi.org/10.1080/13573322.2018.1493574>.
- Morriss-Roberts, C. (2013). *Big and pumped: Embodied masculinity in homosocial sporting environments* Published PhD thesis, University of East London, School of Health, Sport and Biosciences, United Kingdom.
- Phipps, C., & Blackall, C. J. (2023). 'I wasn't allowed to join the boys': The ideology of cultural cisgenderism in a UK school. *Pedagogy, Culture & Society*, 31(5), 1097-1114. <https://doi.org/10.1080/14681366.2021.2000012>.
- Pizzolati, M., & Sterchele, D. (2016). Mixed-sex in sport for development: a pragmatic and symbolic device. The case of touch rugby for forced migrants in Rome. *Sport in Society*, 19(8-9), 1267-1288. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1133600>.
- Preece, S., & Bullingham, R. (2022). Gender stereotypes: The impact upon perceived roles and practice of in-service teachers in physical education. *Sport, Education & Society*, 27(3), 259-271. doi.org/10.1080/13573322.2020.1848813.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim: olanaklar ve sınırlar*, Ankara: Dipnot Yayınlar.
- Segrave, J. O. (2016). Challenging the gender binary: the fictive and real world of quidditch. *Sport in Society*, 19(8-9), 1299-1315. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1067783>.
- Sparkes, A. C., & Smith, B. (2014). *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product*. London: Routledge.
- Stewart, S., Gray, S., Kelly, J., & MacIsaac, S. (2020). Investigating the development of masculine identities in physical education. *Sport, Education & Society*, 25(6), 590-604. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1654447>.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Summerfield, K., & White, A. (1989). Korfball: A model of egalitarianism? *Sociology of Sport Journal*, 6(2), 144-151. <https://doi.org/10.1123/ssj.6.2.144>.
- Uyan-Semerci, P., Erdoğan, E., Akkan, B., & Durmuş, G. (2023). *Krizler çağında çocuk olmak: Türkiye'de pandemi sonrasında çocukların iyi olma halini yeniden düşünmek* Çocuğun İyi Olma Hali İstanbul Araştırması Bulguları. TÜBİTAK-1001 Projesi. (<https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2023/06/Cocugun-Iyi-Olma-Hali-Istanbul-Arastirmasi-OZETBULGULAR.pdf>)
- Van Acker, R., Carreiro da Costa, F., De Bourdeaudhuij, I., Cardon, G., & Haerens, L. (2010). Sex equity and physical activity levels in coeducational physical education: exploring the potential of modified game forms. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 15(2), 159-173. <https://doi.org/10.1080/17408980902877609>.
- Van Bottenburg, M., & Vermeulen, J. (2011). Local korfball versus global basketball: A study of the relationship between sports' rule-making and dissemination. *Journal Ethnologie Française*, 41(4), 633-643. <https://doi.org/10.3917/ethn.114.0633>.
- Yarar, B. (2015). Modernleşmenin gerilimlerle dolu kimliği: Modern Türkiye tarihinde hem kadın hem sporcu olmak. F. Akcan, İ. Hacısoftaoglu, N. Bulgu (Editörler), *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları içinde* (187-211). NotaBene Yayınları: Ankara.
- Yüksel, M. (2014). Cinsiyet ve spor. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(19), 663-684. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh581>.